

IV.

DE VOORUITGANG IN HET STELLEN DER PROBLEMEN.

a. Het Communisme als "negatief systeem".

Na deze voorloopige oriëntering omtrent ons onderwerp, waarbij we als karakteristieken voor het communistisch bedrijfsleven vonden: z e l f b e h e e r door de bedrijfsorganisaties bij een exacte verhouding van producent tot product op de grondslag van de arbeidstijdrekening, is het van belang, meer in het bijzonder na te gaan, hoe de Bolsjewiki aan hun drommbeeld van productie zonder "rekeneenheid" kwamen. Daarbij dient echter opgemerkt, dat het geenszins een specifiek bolsjewistische zienswijze was, maar dat deze gedachte de heele arbeidersklasse, vanaf de sociaal-democraten tot de anarchisten toe, beheerschte. Wel is waar spraken ze er zich niet allen openlijk over uit, maar tot een directe bestrijding van het standpunt kwam het toch niet. In waarheid wil het dus zeggen, dat de arbeidersbeweging nog niet verder was!

Schijnbaar vormt een deel van de Engelsche arbeidersbeweging hierop een uitzondering, doordat reeds voor 1914 door engelsche vakvereenigingsmensen hier en daar aanloopjes gedaan werden tot het z.g. "Gildensocialisme". Naar de naam te oordeelen, wekt het de indruk, dat Engeland, dat op het gebied van de socialistische theorie altijd buitengewoon achterlijk was, in deze vraagstukken een eind boven de beweging op het vasteland uit ging. De verklaring van het geval ligt echter in het feit, dat de engelsche vakvereenigingen reeds voor 1914 in hun taak van "het verbeteren der arbeidsvoorwaarden" waren vastgelopen. Ze kwamen geen stap meer vooruit en moesten dus naar "andere middelen" omzien. Zeker wel niemand zal van de engelsche vakvereenigingsmensen een revolutionaire aanval op het kapitalistische systeem verwachten. Het "Gildensocialisme" is dan ook niet anders, dan de engelsche benaming voor de samenwerking van Kapitaal en Arbeid, zooals dit hier te lande onder "medezeggenschap" begrepen wordt.

Hoe ideoot het achteraf ook is, toch is het alleszins verklaarbaar, dat men meende in het Communisme zonder rekeneenheid te kunnen uitkomen. Men meende n.l. dat het kapitalisme zich zelf naar een dergelijke toestand moest ontwikkelen. En degenen, die de dwaasheid van een dergelijke zienswijze direct inzagen, achtten het volkomen overbodig, om zich in "utopieën" te verliezen, omdat deze zaken v a n z e l f hun oplossing zouden vinden. Inderdaad komt er altijd "vanzelf" een oplossing! Alleen: sinds we weten, dat de opheffing van het privaatbezit aan productiemiddelen, het overgaan van de productiemiddelen in "gemeenschapsbezit" nog geenszins naar het Communisme behoeft te voeren, voelen we voor een dergelijk uitwijken van de problemen niemendal.

Diegenen onder de marxisten, die ieder nader onderzoek naar de bewegingswetten van het communistisch bedrijfsleven overbodig achten, die in een dergelijk onderzoek slechts het herleven van een overwonnen standpunt, een terugval in het utopische socialisme zien, wijzen we op de groote wetenschappelijke daad van Marx en Engels, die het Communisme juist van utopie tot wetenschap maakten. Het verwezenlijken van het Communisme is niet afhankelijk van goedwillende mensen, die een van te voren opgesteld "plan" zullen verwezenlijken, die een bepaald productiesysteem "uitgedacht" hebben, waarbij alle kwalen van het kapitalisme opgeheven zullen zijn, maar het moet zich met natuurnoodzakelijkheid uit de bewegingswetten van het kapitaal ontwikkelen. Het kapitalisme graaft zijn eigen graf. De accumulatie van het kapitaal, de levensvoorwaarde van het huidige systeem, is meteen z'n sterfensvoorwaarde. De accumulatie van het kapitaal beteekent slechts de accumulatie van de ellende der arbeidersklasse, die ons voor de keus stelt, de bewegingswetten van de warenproductie, de rentabiliteit van het kapitaal, op te heffen, door het Communisme door te voeren..... of te verzinken in de barbaarsheid.

De verarming van de massa's is niet anders dan de uitdrukking van het feit, dat de maatschappelijke productiekrachten in strijd zijn gekomen met de eigendomsverhoudingen, zoodat ze niet meer te bannen zijn binnen de grenzen van het privaatbezit. De productiekrachten doen zodoende de eigendomsverhoudingen springen, waarmee de productiemiddelen in gemeenschapsbezit worden overgevoerd. Dan is het Communisme daar!!!

Waarom ons dus nog vermoeien met een onderzoek van bewegingswetten der communistische productie? Waarom de bestaande utopieën nog met één vermeerderen? Waarom zal het marxisme zich van wetenschap tot utopie terug-ontwikkelen?

Toch eischte de propaganda een nadere toelichting van de komende nieuwe orde. De burgerlijke critici hielden niet op, telkens opnieuw weer te vragen, hoe de nieuwe orde er uit zou zien, zoodat de theoretici wel gedwongen waren, een tipje van de geheimzinnige sluier op te lichten. Met een minachtend schouderophalen verklaarden ze, dat het Communisme voor hen zoo helder was als kristal.

Marx leerde toch:

"Het geld valt bij communistische productie weg"

en verder hadden ze gelezen, dat de arbeid, ofschoon een waardevormend element, zelf geen waarde bezitten kan, dat dus ook

"een bepaalde hoeveelheid arbeid geen waarde kan hebben, die zich in haar prijs uitdrukt, in haar gelijkwaardigheid met een bepaalde hoeveelheid geld".

(Marx - "Das Kapital" II - uitg. als
boven - blz. 28)

32
Dienovereenkomstig verklaarde Kautsky:

"De waarde is de historische categorie, die alleen voor de warenproductie geldt"

(Kautsky - "Karl Marx' ökonomische Lehren" - blz.20.)

Daarmee waren ook de "prijzen" der producten opgeheven, om van de "markt" niet eens te spreken.

Op de vraag, hoe het communistisch bedrijfsleven er uit zou zien, konden de marxistische economen voor hun eigen gevoel daarom een zeer bevredigend antwoord geven, hoewel het inderdaad geen antwoord was. Het luidde n.l. altijd, hoe het NIET zou zijn: GEEN GELD, GEEN WAARDE, GEEN MARKT, GEEN PRIJS.

De burgerlijke schrijver Erich Horn, die heel graag zou willen weten, hoe het WEL zal zijn, karakteriseert het Communisme daarom als: "e e n n e g a t i e f s y s t e e m".

(E. Horn - "Die ökonomische Grenzen der Gemeinwirtschaft" - blz. 3)

Zijn nieuwsgierigheid is daardoor gaande gemaakt, doordat hij tot de ontdekking gekomen is, dat hij misschien toch ook communist is! Hij heeft n.l. in het geheel geen bezwaar tegen het opheffen van het privaatbezit aan productiemiddelen, hij is er desnoods vlak voor, ze over te voeren in "gemeenschapsbezit", maar dat beteekent geenszins de o p h e e f f i n g v a n d e k a p i t a l i s t i s c h e p r o d u c t i e w i j z e !!!

(Als voren - blz. 5, 51 en 52)

b. Het algemeene kartel van Hilferding.

Aan Rudolf Hilferding komt de twijfelachtige eer toe, aan de zelfgencogzame oppervlakkigheid van het "negatieve systeem" een "theoretische" grondslag gegeven te hebben. Hij loste de moeilijkheden verbluffend eenvoudig op, zoo eenvoudig, dat een kind de beweging van het nieuwe productiesysteem kan begrijpen.

Hilferding wees er op, dat het geldkapitaal zich in de loop der kapitalistische ontwikkeling z e l f vernietigt, doordat de steeds sterker wordende concentratie der bedrijven en industrieën het geld en de verrekening tusschen de afzonderlijke bedrijven, volgens hem, overbodig maakt. In de trusts ontstaan geweldige knooppunten van industrie, waarbij transportmiddelen, kolen- en ijzermijnen, hoogovens enz., ja zelfs de distributie van het eindproduct aan de consumenten, in één hand georganiseerd, beheerd en geleid wordt. In dit geweldige apparaat gaan de producten van het ene bedrijf naar het andere ter voortdurend verdere bewerking, zonder dat het telkens "verkocht" wordt, omdat de trust nu eenmaal niets aan zich zelf verkoopt.

Binnen de trust heeft daarmee het geldverkeer (volgens Hilferding!) opgehouden, ja de producten in de afzonderlijke bedrijven hebben zelfs geen "prijs" meer: de trust is binnen haar productiekring tot de goederenproductie "in natura" overgegaan. Voor de regeling der productie binnen de trust bepaalt de opperste trustleiding, in welk bedrijf en hoeveel nieuwe productiemiddelen toegevoegd en wat en hoeveel in de afzonderlijke bedrijven geproduceerd zal worden.

Ziedaar de verbluffend eenvoudige oplossing voor het communistische bedrijfsleven! Hoe meer het kapitaal zich in trusts organiseert, des te verder vernietigt het kapitaal zelf het geld, in des te groter omvang gaat de maatschappij tot de rekening "in natura" over. Ten slotte zou het theoretisch daarop uitdraaien, dat de heele wereldproductie één ontzaglijke monster-trust was, waar de productie en distributie bewust geregeld waren, maar op kapitalistische grondslag! D.w.z.: de wereld-trust-bezitters laten het heele apparaat voor hun private doeleinden werken. Toch is hier het geld verdwenen, geld is er niet meer, prijzen en de "markt" bestaan niet. De trustleiders zouden voor de verdeling van de consumptiegoederen onder de arbeiders wel prijzen vast stellen, maar deze zouden in geenerlei verband staan tot de "waarde": ze zouden slechts willekeurig zijn vastgesteld, naar normen, zooals de heeren deze hadden bepaald.

Hilferding vertelt van deze monstertrust, of zooals hij het noemt "Het Algemeene Kartel" het volgende:

"De heele kapitalistische productie wordt bewust geregeld door een instantie, die voor alle sferen der productie vaststelt, hoeveel er geproduceerd zal worden. Dan wordt het vaststellen van de prijzen zuiver nominaal (hier: willekeurig - G. I. C.) en beteekent nog slechts de verdeling van het totaal-product tusschen de kartelmagraten eenerzijds en de massa der overige leden der maatschappij anderzijds. De prijs is dan niet het resultaat van een zakelijke betrekking, die de menschen zijn aangegaan, doch slechts een bepaalde rekenkundige verdeling van zaken door personen aan personen. Het geld speelt dan geen rol.

Het kan volkomen verdwijnen, omdat de kwestie gaat om het toedeelen van zaken en niet om de toedeeling van waarden. Tegelijk met de anarchie der productie verdwijnt de zakelijke schijn, verdwijnt het waardekarakter der waar, verdwijnt dus het geld. Het kartel verdeelt het product. De zakelijke elementen der productie zijn weer gereproduceerd en worden voor nieuwe productie gebruikt. Van de nieuwe productie wordt een deel over de arbeidersklasse en de intellectueelen verdeeld, het overige valt aan het kartel toe, dat het naar believe kan gebruiken. Het is de bewust-geregelde maatschappij in antagonistische vorm. Maar dit antagonisme is antagonisme der verdeling. De verdeling zelf is bewust geregeld en daarmee is de noodzakelijkheid van het geld verdwenen. Het geldkapitaal in z'n volmaking is losgemaakt van de voedingsbodem, waarop het ontstond. De circulatie van het geld is overbodig geworden, de rusteloze omloop van het geld heeft z'n doel bereikt, de geregelde samenleving en het perpetuum mobile der circulatie vindt z'n rust."

(Hilferding - "Finanzkapital - blz. 314)

Toen de "marxistische economen dit gelezen hadden, keken ze elkaar veelbeteekend over hun brilleglazen aan. Ja, ja, Marx had wel gelijk, dat het kapitalisme z'n eigen graf graaft en dat de nieuwe maatschappij geboren wordt in de schoot der oude. Iedere nieuwe vertrusting beteekent een nieuwe stap naar de zelfvernietiging van het kapitaal! En hoe eenvoudig was het Communisme!

De arbeidersklasse had alleen de hinderpalen van het privaatbezit der productiemiddelen, dat de doorvoering van het "algemeene kartel" nog verhinderde, uit de weg te ruimen, om het heele economische leven in één hand te vereenigen en zoo het communistische systeem tot stand te brengen, waarin GEEN GELD, GEEN MARKT, GEEN WAARDE EN GEEN PRIJZEN zouden zijn.

Dat aan ieder gebruiksvoorwerp nog uitgedrukt moest worden, hoeveel maatschappelijk gemiddelde arbeidsuren het belichaamde, berustte klaarblijkelijk op een misverstand van Marx en Engels, wat echter wel samen zou hangen met hun primitieve gedachtegang, omtrent de "associatie van vrije en gelijke producenten". Maar ten slotte was ook dit hen te vergeven, want zij leefden in de opbloei-periode van het kapitaal en hadden dus de geweldige trust- en monopolievorming niet beleefd.

Ja, goed beschouwd, berustte de heele formuleering van Marx, dat het kapitalisme z'n eigen graf graaft op een misverstand, want dit doodgraverswerk had bij Marx een heel andere zin!

Bij Marx graaft het z'n eigen graf, doordat het kapitaal, dat in de productiemiddelen gaat zitten steeds sneller groeit, terwijl het aantal arbeiders, dat de meerwaarde moet voortbrengen, naar verhouding voortdurend daalt. Ten slotte ontstaat daardoor een punt, waarbij de rentabiliteit van het kapitaal onmogelijk wordt, zodat het systeem onder ontzaggelijke crisissen ineensloort. Wel staan er dan geweldig groote fabriekscomplexen, zoo voor het gebruik gereed, maar de arbeiders loopen bij miljoenen zonder werk, omdat het kapitaal geen rente afwerpt.

Bij de volgelingen van Marx gaat het graven van het graf veel gemoedelijker. Hier wordt "Stinnes de grootste socialist" (deze uitdrukking is inderdaad door de "Vorwärts" gebruikt! Jammer genoeg weten we niet in welk nummer.) en brengt de organisatie van het kapitaal "geleidelijk" het Communisme.

We moeten hier van een critiek op het "algemeene kartel" vanuit de waardeleer afzien, omdat dit niet direct met ons onderwerp samenhangt. We wilden alleen doen zien, hoe "het algemeene kartel" theoretisch gefundeerd werd, hoe de algemeen gangbare opvatting van het Communisme ontstond.

Een heel goede critiek vanuit de waardeleer vinden we in: H. Grossmann - "Das Akkumulations- und Zusammenbruchsgesetz des kapitalistischen Systems" - Verlag Hirschfeld, Leipzig, 1929 - blz. 603.

Na deze theoretische fundeering van het Communisme, waar geen geld, geen markt, geen waarde en geen prijzen zouden zijn, was de praktische doorvoering slechts een kwestie van organisatie. Het was het omstellen van het apparaat naar de behoeften van de menschen, een omstelling, die de leiders der productie en distributie moesten voltrekken. De staatsbeambten hadden een nauwkeurige statistiek van deze behoeften samen te stellen, waarna de centrale leiding zou zorgen, dat de producten gemaakt werden en dat ze onder de arbeiders werden verdeeld. De zaak kwam dus hierop neer:

"Hoe, waar, hoeveel, met welke middelen uit de ter beschikking staande natuurlijke en kunstmatige productievoorwaarden nieuwe producten gemaakt zullen worden..... beslissen de communale, districts- en nationale commissarissen der socialistische samenleving, die, de maatschappelijke behoeften

overziend met alle middelen van een georganiseerde productie- en verbruiksstatistiek, in bewust vooruitzien, het heele economische leven vormen naar de behoeften van hunne, in hen bewust vertegenwoordigde en door hen bewust geleide gemeenschappen."

(Hilferding - als boven - blz. 1)

De russische revolutie maakte een einde aan deze schoone droom! Wel gingen de fabrieken in "gemeenschapsbezit" over, wel werd het Hilferdingsche "algemeene kartel" in de staatsindustrie doorgevoerd, maar het bracht geen opheffing van de bewegingswetten van het kapitaal. De centrale trustleiding moet de arbeidskracht op de markt koopen, tegen de prijs, zooals deze in de collectieve arbeidscontracten met de staats-vakverenigingen wordt bepaald.

De russische revolutie haalde een dikke streep door de zegeningen van het "algemeene kartel" en ze dwong ons de bewegingswetten van het communistisch bedrijfsleven nader te onderzoeken.

c. De burgerlijke critiek op "het algemeene kartel".

De ontwikkeling van de kennis van het communistisch bedrijfsleven vertoont dus geen rechte lijn, maar vanaf de arbeidstijdrekening bij Marx en Engels buigt ze naar de rekening "in natura", om omstreeks 1920 weer in haar oude baan gebracht te worden.

Het is wel een bittere ironie, dat juist burgerlijke economen de kennis van het Communisme, zij het dan ook ongewild, een goed stuk vooruit gebracht hebben.

Toen in de achter ons liggende revolutionaire periode de ondergang van het kapitalisme nabij scheen en het Communisme de wereld stormenderhand scheen te veroveren, begonnen de burgerlijke economen onder leiding van Max Weber en Ludwig Mises hun critiek op het Communisme, waarbij natuurlijk allereerst het Hilferdingsche "algemeene kartel", dat is het russische Communisme, het ontgelden moest. Hun critiek kwam hierop neer, dat ze op economische gronden aantoonde, dat

een bedrijfsleven zonder verrekening methode, zonder gemeenschappelijke noemer, waarop alle producten teruggebracht kunnen worden, onmogelijk is.

En ze sloegen raak! In het "marxistische" kamp ontstond groote verwarring. Volkomen duidelijk was bewezen, dat de chaos der kapitalistische productie een goed geordend systeem was, vergeleken bij de "goederen-productie" zonder rekeneenheid.

Slechts een gering deel der sociaal-democraten hield aan de oude liefde vast (Neurath), terwijl het meerendeel de noodzakelijkheid van een algemeene maatstaf in het bedrijfsleven erkende. Ook Kautsky was geschrokken en hij was nu verplicht van z'n oude methode om zich met een Jantje van Leiden van deze zaken af te maken, af te wijken en "kleur te bekennen". Dit doet hij dan ook. De waarde is nu plotseling geen "historische categorie" meer, want de "verrekening" zal plaats vinden op de grondslag van het geld, omdat dit "als maatstaf voor de boekhouding en de berekening der ruilverhoudingen in een socialistische samenleving" en eveneens "als circulatiemiddel" onontbeerlijk is. Hoe het er in "de tweede fase" van het Communisme met het geld uit zal zien, is voor hem een open vraag, omdat we daarvan "heden zelfs niet weten, of ze ooit meer dan een vroom wensch, zoiets als het Duizendjarig Rijk, zal zijn".

(Kautsky - "Die proletarische Revolution und ihr Programm" - blz.318/17)

Weber en Mises hadden de slag gewonnen: het Communisme was verslagen. Nu moesten ze echter nog met Marx en Engels afrekenen, omdat deze aan de dwaasheid van een productie zonder rekening-eenheid nooit hadden meegedaan, maar het arbeidsuur als maatstaf hadden aangewezen. Dat deden ze dan ook zoo grondig, dat Bloch het in zijn "Die marxsche Geldtheorie", blz. 125, overbodig acht nog grondig op de arbeidstijdrekening in te gaan.

Inderdaad bleef er dan ook geen spaan van de arbeidstijdrekening heel, maar dat kwam alleen, doordat ze van deze materie net zoo veel, of liever zoo weinig, begrepen als Kautsky: niemendal!

Als eerste vrucht van de Webersche critiek verscheen het uitstekende werkje van Otto Leichter - "Die Wirtschaftsrechnung in der sozialistischen Gesellschaft" - Weenen, 1923.

Doordat hij de productie op de arbeidstijdrekening plaats, doet het Communisme hier een flinke sprong voorwaarts. Hij wil de productie in handen van de producenten leggen, maar doordat hij de categorie van de maatschappelijk gemiddelde productietijd niet kan of wil doorvoeren, loopt de zaak toch op staatskapitalisme uit.

Tevens vernemen we uit zijn geschrift, dat hij niet de eerste was, die de productie op de grondslag der arbeidstijdrekening zette: deze gedachtegang werd, behalve door Marx, omstreeks 1900 ook ontwikkeld door Maurice Bourguin, van welk werk Leichter verklaart, dat het "bijna tot op een haar" met zijn inzichten overeen komt.

Verder zijn er nog wel meerderen, die de arbeidstijd een groote rol in de productie laten spelen, maar doordat ze geen van allen de productiemiddelen in de berekeningen opnemen, voert het natuurlijk tot niemendal. Aan dit euvel leidt ook de uiteenzetting van Varga in "Kommunismus" - 2e Jaargang No: 9/10, zoodat ook deze niet voor een nader onderzoek in aanmerking hoeft te komen.

d. De aanwinst.

De vooruitgang in het stellen der problemen openbaart zich echter niet alleen van de zijde der economie, maar ook van de kant der "politiek". Het revolutionaire proletariaat wijst er reed op, dat het productieapparaat zeer goed "gemeenschappelijk bezit" kan zijn, terwijl het nochtans als overheerschings- en uitbuitings-apparaat optreedt: de russische revolutie heeft de vraagstukken tevens in een politiek licht gesteld. We eischen nu w a a r - b o r g e n , dat we de beschikking over het productieapparaat h o u d e n . Daarom verlangen we nu a l g e m e e n g e l d e n d e r e g e l s , waarnaar de producenten de productie z e l f leiden en beheeren, waarbij een nauwkeurige controle gehouden moet worden, dat deze regels inderdaad in acht genomen worden.

De soort syndicalisme, die naar een "vrije" beschikking over het bedrijf streeft, dient dus ernstig te worden bestreden.

Behalve de waarborgen voor het behoud van het beschikingsrecht over het productieapparaat, verlangen we nu ook w a a r b o r g e n , dat de uitbuiting inderdaad is opgeheven. En deze waarborgen kunnen niet liggen in de "democratie", in de beïnvloeding van de "leidende instanties" langs de weg der verkiezingen voor allerlei Raden, maar we verlangen deze waarborg door de zakelijke gang van het productie- en distributie-apparaat, die buiten iedere democratie omgaat:

we verlangen een exacte verhouding van de producent tot het maatschappelijk totaal-product!

De grondslag voor deze waarborgen, ligt daarin, dat we:

"moeten weten, hoeveel arbeid de vervaardiging van ieder gebruiksvoorwerp kost".

(Engels - "Anti-Dühring" - blz.335)

Dat is zijn: P R O D U C T I E T I J D .

En daarmee zijn we dan gekomen tot een volkomen klare doelstelling voor ons verdere onderzoek: we moeten onderzoeken, hoe de categorie van d e m a a t s c h a p p e l i j k g e m i d d e l d e p r o d u c t i e t i j d zich in het communistische bedrijfsleven doorzet.

Ons geschrift zal daar verder aan worden gewijd. We construeren dus geenszins een "toekomstbeeld". We "bedenken" geenszins een "communistisch systeem". We onderzoeken alleen, onder welke voorwaarden de centrale categorie - het maatschappelijk gemiddelde arbeidsuur - doorgevoerd kan worden. Is ze niet te handhaven, dan is de exacte verhouding van producent tot totaal-product niet te handhaven, dan wordt de verdeeling niet meer door de zakelijke gang van het productieapparaat bepaald, maar dan krij-

gen we een verdeling door personen aan personen, dan kunnen de producenten en consumenten de gang van het economische leven niet meer bepalen, maar dan wordt hij naar de dictatoriale macht der "centrale instanties" verlegd, dan doet de staat MET de "democratie" haar intrede in het bedrijfsleven, dan is het staatskapitalisme onvermijdelijk.

rt
n de
r reeds
ezit"
ngs-
en

at
l d e n-
l f
moet

kking
en.
nik-

en.
in
der
rborg
raat,

maat-

b o r -

lz.335)

re
ken,
m i d -
he

e
nken"
een,
ppelijk
te
aal-
door
krij-